

МАКТАВ CHIZMACHILIK DARS SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA O'QUV DOSKASIDAN FOYDALANISH METODIKASI

*М.К.Халимов - Nizomiy nomidagi TDPU dotsenti,
О.Е.Қо'ziyev – Samarqand viloyati Narpay tumani 33-IDUM maktab o'qituvchisi,
О.О.Еsonova - Nizomiy nomidagi TDPU TS-302 guruh talabasi*

Аnotatsiya

Mazkur maqolada maktab chizmachilik dars samaradorligini oshirishda o'quv doskasidan foydalanish metodikasi bo'yicha metodik tavsiyalar yoritilgan.

Резюме

В данной статье описаны методические рекомендации по методике использования доски для повышения эффективности школьного урока рисования.

Resume

This article describes methodological recommendations on the method of using the board to improve the effectiveness of a school drawing lesson.

Kalit so'zlari: ta'lim, bilim, ko'nikma, malaka, samaradorlik, qobiliyat, ong, savodxonlik, elektron doska.

Ключевые слова: образование, знания, умение, компетентность, эффективность, умение, сознательность, грамотность, электронная доска.

Key words: education, knowledge, skill, competence, efficiency, skill, awareness, literacy, electronic board.

Ma'lumki, turmush va texnikada yaratilayotgan har qanday yangilikning avval chizmasi bajariladi. Ushbu chizma asosida yangilikning afzalligi, kamchiligi aniqlanadi. Shuningdek, buyum o'zining chizmalari orqali yig'iladi, uning elementlari detallarga ajratiladi yoki ta'mirlanadi. Buyumning chizmasi orqali uni tassavur qilishda uning yaqqol tasviri eng qulay hisoblanadi. Buni esa o'quvchi o'quv plakatlari, dinamik modellar, video proyektor, turli elektron hamda o'quv doskasi orqali tushunishi ta'biidir. Chizmachilik fanini o'qitish davrida, samaradorlikni oshirish jarayonida o'quv doskasidan foydalanish metodikasi yangi talablar asosida ilg'or pedagogik texnologiyalar asosida takomillashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqot ishi olib borilishi zarurdir. Jumladan, chizmachilik fanini o'qitish jarayonida turli uslublar qo'llaniladi. Odatda, chizmachilik darslarida o'tilgan dars qaytariladi, yangisi tushuntiriladi va o'zlashtirish sifati tekshiriladi. Yangi materialni o'qituvchi og'zaki tushuntiradi, ko'rgazmali o'quv qurollarini namoyish etadi va doskada grafik ishlar bajaradi.

O'rganilayotgan materialni o'quvchi tez, oson va yaxshi o'zlashtirilishini ta'minlash uchun o'qituvchining doskadagi ishiga bir qancha talablar qo'yiladi. Doskadagi chizma aniq va sinfxonaning turli joyidan yaxshi ko'rinishi (o'qilishi) kerak. Buning uchun chizmalarni yetarlicha katta, chiziqlarni esa aniq chizish kerak. Doskada grafik ish bajarish jarayonida belgilangan Davlat standarti qoidalariga bo'ysiniladi (masalan, chiziq turlari, o'lcham qo'yish qoidalari, qirqim va kesimlar bajarish va b.). O'qituvchining doskadagi ishi ko'p vaqtni olmasligi kerak, chunki darsning asosiy maqsadi o'quvchilarning grafik ishidir. Yuqoridagi talablar o'quv doskasida bajariladigan barcha grafik amallarga ta'luqlidir. U yoki bu tasvirning bajarilish xarakteri chizmaning maqsadi va dars jarayonida tutgan o'rniga boqliq. Ma'lumki, chizmachilikni o'rganish jarayonida o'quvchilar grafik ishlar bajaradilar. O'quvchilar chizmachilik o'quv anjomlaridan foydalanishning to'g'ri usullarini mukammal egalashlari kerakki - busiz chizmani tez va osonlik bilan chizib bo'lmaydi. O'qituvchining doska da ishlash usullarini bevosita ko'rsatishi maqsadga muvofiq. Bunday grafik ish o'qituvchidan chizmachilik asboblarini alohida e'tibor bilan ishlatish qonun-qoidalariga rioya qilishni talab etadi. Namoyish vaqtida o'qituvchining qo'llari aniq, benuqson harakat qilishi lozim. O'qituvchi chizmani chamalashga yo'l qo'ymasdan barcha ishni chizma asboblari bilan aniq bajarilishga harakat qilishi kerak. O'qituvchi ushbu usullarni o'zlashtirib, doskada mustaqil va to'g'ri ishlay oladigan bo'lganidan so'ng chizma asboblaridan foydalanishni namoyish etish zaruriyati o'z-o'zidan yo'qoladi. Keyinchalik chizma chizish jarayonini tezlashtirish uchun o'qituvchi qonun-qoidalaridan chetga chiqib, qo'lda ishlashi mumkin. Masalan, parallel va perpendikulyar chiziqlarni chamalab, faqat chizg'ich yordamida chiza beradi. Yangi mavzu tushuntirilayotganda, doskadagi yangi chizmalarni (masalan: tutashmalar, qirqim va kesimlar v/k.) aniq, chizmachilik asboblari bilan ishlash qonun-qoidalariga to'liq rioya qilgan holda bajarishi talab etiladi. O'tilgan mavzuni (masalan: sirtlarning proeksiyalarini) soddaroq usul bilan chizaverish mumkin. Bundan kelib chiqadiki, o'qituvchi doskada ishlash jarayonida o'quv dasturi materiali, darsning maqsadi va o'quvchilarning doskada ishlash amallarini hisobga olgan holda ijodiy yondashuvi kerak. Mustaqil daftarda bajarish uchun beriladigan vazifalarning aksariyati odatda doskaga chizib beriladi. Bunday ishga o'qituvchi iloji boricha kam vaqt sarflagani ma'qul, chunki doskada chizg'ich va sirkul yordamida tez, aniq chizma bajarish uzoq tajriba va mahorat talab etadi. Kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, ko'p hollarda uy vazifasiga tayyor chizma zarur bo'ladi. Shu bilan birga o'quvchi daftarda bajariladigan uy ishlarini doskadan eskiz yoki texnik rasm shaklida chizib olib, uyda chizish qonun-qoidalari asosida bajaradilar.

O'qituvchi doskaga chiziladigan chizmalarni tanlashda quyidagilarni hisobga olishi kerak:

- *chizmalar rejadagi mavzularga asoslanganligi, aniq chizilganligi;*

- doskadagi chizmalar sinfxonaning hamma joyidan birday yaxshi ko'rishliligi;
- doskada ishlash vaqtida o'qituvchini kuzata olishini hisobga olishi;
- ikkinchi darajali chizmalar bilan doskani band etmaslik;
- chizmalarning mehnat talabliligi;
- chizmalarni chizish uchun ajratilgan vaqt mutanosib bo'lishi kerak v/k.

Darsga tayyorgarlik jarayonida o'qituvchi chizmalarning doskada joylashuvi hamda kattaligini oldindan chamalab qo'yadi. Chizmalarning joylashuvi, ularning iloji boricha doskada katta chizilishini ta'minlashi kerak. Shu bilan birga chizma bilan doska chekkasi orasida etarlicha joy qoldiriladi. O'quv doskasidagi har qanday grafik ishlarga estetik talablar qo'yiladi. Birinchi navbatda bularga – chiziq va yozuvlarning aniqligi, chizmalarning kompozitsion joylashuvi, chiziq turlari aniq ifodalanishi kerak. Ingichka chiziqlar uzoqdan aniq, ko'rinarli bo'lishi, asosiy tutash chiziqning qalinligi (yo'g'onligi) ingichka chiziqqa nisbatan farqliligi shular jumlasidadir. Odatda, chizma ingichka chiziqlarda chiziladi, so'ngra chiziqlar bostirib chizib yo'g'onlashtiriladi (1-rasm).

1-rasm.

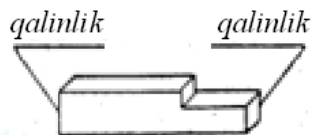
Yaxshi tayyorlangan chizmachilik o'quv xonasi fanni o'qitish sifatini oshirishida muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday o'quv xonasida chizma doskasi ham o'zgacha anjomlanadi. Doskaning yon tomonida bor bilan ishlash uchun asboblari bo'lishi kerak. Doskaga bor hamda doska artgich-latta qo'yadigan taglik yoki quticha qotiriladi. Fanni o'qitish metodikasi bo'yicha adabiyotlarda o'quv doskasini anjomlash variantlari yoritilgan, chizmalar bajarish tezligi va sifati chizma asboblarining ishga tayyorligi bilan uzviy bog'liqdir. Bunda, chizg'ich, to'g'ri burchakli va teng tomonli uchburchak chizig'ich, sirkul, transportir hamda lekal qo'llaniladi.

Chizmalarni bajarish uchun tutqichli chizg'ich ayniqsa qulay. Katta lekalolarni o'qituvchining o'zi ko'p qavatli karton yoki boshqa materialdan kichik lekalolarga o'hshatib mustaqil yasaydi.

Doskani artish uchun nam porolon (gupka) bo'lagi qulay bo'lib, qo'lni ifloslamaslik uchun porolon (gupka) bo'lagini mahsus yasalgan tunuka qutiychaga

oʻrnatish mumkin. Boʻr bilan ham porolon (gupka) alohida qoʻyilsa, boʻr namlanmaydi. Nam boʻr ishlashga yaroqsiz holatga keladi.

Oʻquv doskasida ishlash uchun boʻr toʻrtburchak shaklida tayyorlanadi. Yoʻgʻon chiziqlarni boʻrning qalinligidan yoki kerak qalinlikda yoʻnalgan tomonidan foydalaniladi (2-rasm).

2-rasm.

Ingichka chiziqlarni chizish uchun boʻrning tabiiy uchidan yoki maxsus yoʻnilgan konussimon uchidan foydalaniladi (3-rasm).

3-rasm.

Sirkulga qoʻyiladigan boʻr boʻlagi bir tomonidan konussimon (ingichka chiziqlar uchun), ikkinchi tomoni (yoʻgʻon chiziq chizish uchun) esa lopatasimon qilib yoʻniladi (4-rasm).

4-rasm.

Oʻquv doskasining vazifalari:

1. Ilmiy axborotlarni grafik usul bilan koʻrgazmali qilib bayon qilish;
2. Doskadagi bajarilgan grafik axborotlarni daftarga koʻchirish koʻnikmasi va malakasini shakllantirish;
3. Oʻquvchilarni saranjom-sarishtalikka oʻrgatish;
4. Chizmalarni toʻgʻri bajarish va shriftlarni standart talabiga mos ravishda koʻchirishni oʻrgatish;
5. Parallel va perpendikulyar chiziqlar oʻtkazish usullarini oʻrgatish;
6. Oʻquvchi va talabalar bilan chizma bajarish sinxronligini taʼminlash;
7. Doskada chizma asboblari yordamisiz chizmalar bajarish texnikasini oʻrgatish;
8. Oʻquv doskasida maktabda 1-3 chizma bajarilsa, kasb-hunar maktablarida 1-6 chizma bajariladi, oiliy taʼlim tizimida 1-10 tagacha chizmalar bajarilishi mumkin.

Yuqoridagilarni inobatga olib maktab chizmachilik darslarida oʻquvchilarning fanni oʻzlashtirishi, oʻqitishning sifat va samaradorligini oshirish, oʻquvchilarni darsga boʻlgan qiziqishini yaxshilash bevosita oʻquv doskasidan foydalanishga bogʻliqligini koʻrish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR.

1. E.Ro‘ziyev, A.Ashirboyev. Muhandislik grafikasini o‘qitish metodikasi. T. Yangi asr avlodi. 2010.
2. М.Эргашов, Ш.М.Адашбоев. StarBoard интерактив доскадан фойдаланишга оид услубий кўрсатмалар. Низомий номидаги ТДПУ ризографи. Т. 2010.
3. М.Халимов, Chizma geometriya va muhandislik grafikasi. Т., Voris, 2013.